

БІЛА І. М. Професіоналізм педагога як передумова становлення творчої особистості дитини / І. М. Біла // Педагогічна Спадщина В. О. Сухомлинського у діалозі із сучасністю. – Луцьк., 2014. – С.38-42.

ПРОФЕСІОНАЛІЗМ ПЕДАГОГА ЯК ПЕРЕДУМОВА СТАНОВЛЕННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

І. М. Біла,

*доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник
лабораторії психології творчості
Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, м. Київ
contact@bilairina.com*

Учитель – найблагородніша з усіх існуючих професій, він відповідальний за розвиток і виховання майбутніх поколінь. Від умілості та професіоналізму педагога залежить майбутнє дитини. В. С. Сухомлинський наголошував: «Від того, яке було дитинство хто вів дитину за руку в дитячі роки, що ввійшло до її розуму й серця з навколишнього світу, – від цього значною мірою залежить якою людиною стане сьогоднішній малюк».

Педагогічна професія – це людинознавство, постійне проникнення в складний світ людини, відкриття у ній нового, супровід її розвитку. Досвідчені педагоги стверджують, що об'єктом учительської праці є найтонші сфери духовного життя особистості дитини – розум, почуття, воля, переконання, самосвідомість, а кінцевий результат цієї праці можна побачити не сьогодні, не завтра, а впродовж тривалого часу.

Сьогодні вихователь має виступати провідником загальнолюдського та національного, носієм власного гуманістичного досвіду, особою, що здійснює вибір, приймає самостійні рішення в розв'язанні тих чи інших педагогічних завдань, створює сприятливі умови для розвитку, виховання і навчання дошкільнят. Тому, враховуючи тенденції сьогодення, варто переосмислити традиційні функції педагогічної діяльності, реалізувати прогресивні ідеї в розвитку дошкільньої освіти.

З урахуванням цієї специфіки стає зрозумілою актуальність проблеми підготовки педагогічних кадрів, їх самоосвіти та об'єктивності оцінювання результативності їхньої роботи.

Варто зауважити, що високий рівень професіоналізму, самоорганізації професійної діяльності вихователя, який забезпечує саморозвиток особистості дитини, забезпечується його педагогічною майстерністю. Педагогічна майстерність являє собою комплекс властивостей особистості. Системотворчим фактором педагогічної майстерності є гуманістична спрямованість на особистість дитини, утвердження словом і працею найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки і стосунків. Це вияв професійної ідеології педагога, його ціннісного ставлення до педагогічної дійсності, її мети, змісту, засобів, суб'єктів. В. О. Сухомлинський говорив: «Хороший вчитель – це насамперед людина, яка любить дітей, знаходить радість у спілкуванні з ними, вірить у те, що кожна дитина може стати доброю людиною, вміє дружити з дітьми, бере близько до серця дитячі радощі і прикрощі, знає душу дитини, ніколи не забуває, що й сам він був дитиною».

Реалізація на практиці гуманістичної парадигми дошкільної освіти неможлива без педагогічної зрілості вихователя. Основними її складниками є професійна та особистісна зрілість педагога. Особистісна зрілість передбачає сформованість у вихователя визначеної світоглядної позиції, педагогічної рефлексії, потреби у самовдосконаленні. Зауважимо, що самовиховання у формуванні педагогічної майстерності проходить декілька етапів, а саме:

- 1) самопізнання (самопостереження, самоаналіз, самооцінка, самопрогноз);
- 2) планування роботи над собою (самозобов'язання, особисті плани роботи над собою, девіз життя, програма самовиховання);
- 3) реалізація програми (самопереконавання, самонавіювання, самонаказ, самосхвалення, самозаохочення, самоосуд);
- 4) контроль (самоконтроль, самозвіт, самооцінка).

Щоб мати моральне право вчити та виховувати інших, педагог повинен протягом усього життя займатися самоосвітою. Від педагога вимагається глибоке і всебічне знання свого предмету на сучасному науковому рівні. Широка ерудиція набуває особливого значення в сучасних умовах високого темпу науково-технічного прогресу, збільшення потоку інформації та розширення джерел отримання знань. Діти та й батьки звертаються до вихователя з різними запитаннями. Це зобов'язує педагога до постійного пошуку, систематичної самоосвіти. Учитель лише доти здатний допомагати освіті іншим, доки він продовжує працювати над власною освітою.

Професійна компетентність – знання предмету, методики його викладання, педагогіки та психології – кістяк високого професіоналізму. Важливо постійно вивчати педагогічну теорію і практику дошкільного виховання. Глибокі знання теоретичних основ педагогіки та психології – висока методична озброєність – дозволяє педагогу глибше усвідомити закономірності навчання, створює передумови для дієвого вирішення відповідальних завдань у галузі дошкільної педагогіки. Тільки глибоке знання теорії та науковий аналіз педагогічної практики роблять педагога майстром.

Проте трапляються випадки коли педагоги, хоча й не відкидають теоретичні положення, проте внутрішньо не вірять в них. Так, наприклад, усі знають, що гра має вирішальне значення у всебічному розвитку за умови умілого керівництва нею педагогом, проте зустрічаються факти не досить активного, більше пасивного керівництва ігровою діяльністю дітей, і як наслідок – гра не виконує своєї виховної, навчальної функції.

На думку І. А. Зязюна, знання педагога – це не сума засвоєних дисциплін, а особисто забарвлена усвідомлена система, де є місце власним оцінкам, критичним поглядам. Велике значення при цьому має професійне мислення вихователя, здатність добирати, аналізувати, синтезувати здобуті знання, уявляти технологію їх застосування.

Швидкість самовдосконалення, саморозвитку вихователя забезпечують й педагогічні здібності, зокрема:

- комунікативність – професійна здатність педагога, що характеризується потребою у спілкуванні;

- перцептивні здібності – професійна проникливість, пильність, педагогічна інтуїція, здатність сприймати та розуміти іншу людину;

- емоційна стабільність – здатність володіти собою, зберігати самоконтроль, здійснювати саморегуляцію за будь-якої ситуації, незалежно від сили зовнішніх чинників, що провокують емоційний зрив;

- динамізм особистості – здатність активно впливати на іншу особистість;

- оптимістичне прогнозування – прогнозування розвитку особистості з орієнтацією на в ній позитивне і перетворення всієї структури особистості засобом впливу на її позитивні якості;

- креативність – здатність до творчості, спроможність генерувати незвичні ідеї, відходити від традиційних схем, швидко розв'язувати проблемні ситуації.

На думку вчених, розвиток креативності, творчості проходить як мінімум дві фази:

1. Розвиток «первинної» креативності як загальної творчої здібності. В цей час наслідування значимому дорослому як креативному зразку є основним механізмом формування креативності. Тут можна говорити про «заразливість» прикладу та вирішальне значення у самовизначенні й розвитку визнаних авторитетів.

2. На основі «загальної» креативності формується власне креативність. На цьому етапі особливо значну роль відіграє професійний зразок, який унаслідкується аж до ототожнення. Можна сказати, що поталанило тому, кому на життєвому шляху трапився вчитель, який може показати дорогу, провести в професійну царину.

І на першому, і на другому етапі розвитку творчості велике значення відіграє зразок, орієнтир, приклад для наслідування. Це пояснюється тим, що як еволюція живих організмів в цілому є еволюцією репродукування – перетворення, так і в онтогенезі людини філогенез, незмінно повторює даний шлях руху – від наслідування до перетворення, від перетворення методом спроб

та помилок до перетворення методом прогнозу і точного розрахунку; інакше від репродукції до творчості часткової, від часткової до повної.

Не варто недооцінювати важливість попередньо набутих знань, умінь, життєвого та професійного досвіду як необхідної передумови творчості. Ці знання, уміння та елементи досвіду виступають базою для розв'язання задач власне творчого плану. Крім того, у ряді випадків без необхідних вмінь і навиків творчі ідеї просто не можуть бути зреалізовані. Як важко уявити талановиту картину, створену художником, який не вміє змішувати на палітрі фарби для отримання потрібних йому відтінків, так само важко уявити й досконалий власно складений сценарій заняття, уроку без тривалого наслідування зразкам.

Знання, спрямованість і здібність без умінь, без володіння способами дій не є гарантією високих результатів. Педагогічна техніка – вміння використовувати психофізичний апарат як інструмент виховного впливу, це прийоми володіння собою (своїм організмом, настроєм, мовленням, увагою й уявою) та прийомами впливу на інших (вербально і невербально).

Учительська праця – «театр одного актора», саме тому педагогу варто розвивати акторські якості. Недарма А. С. Макаренко брав уроки режисури й акторської майстерності в талановитих митців. Він писав: «Я став справжнім майстром лише тоді, коли навчився говорити «іди сюди» з 15-20 відтінками, коли навчився вдавати 20 нюансів у постановці обличчя, фігури, голосу».

Загалом педагогічна техніка спирається на знання та здібності, дає змогу виявити внутрішній потенціал педагога, гармонізувати структуру педагогічної діяльності.

В цілому ж в оволодінні майстерністю можна виокремити кілька рівнів:

- елементарний – у вихователя наявні лише окремі якості професійної діяльності. Найчастіше це володіння знаннями для виконання педагогічної дії, володіння предметом викладання. Проте через брак спрямованості на розвиток дитини, техніки організації діалогу продуктивність його навчально-виховної діяльності є низькою;

- базовий – вихователь володіє основами педагогічної майстерності: педагогічні дії гуманістично зорієнтовані, стосунки з дітьми та колегами розвиваються на позитивній основі. Добре засвоєно предмет навчання, методично впевнено й самостійно організовано навчально-виховний процес. Цього рівня, як правило, досягають наприкінці навчання у вузі;

- досконалий – характеризується чіткою спрямованістю дій педагога, їх високою якістю, діалогічною взаємодією у спілкуванні. Вихователь самостійно планує та організовує свою діяльність на тривалій проміжок часу, маючи головним завданням розвиток особистості дитини;

- новаторський – характеризується ініціативністю та творчим підходом до організації професійної діяльності. Педагог самостійно конструює оригінальні педагогічно доцільні прийоми взаємодії. Діяльність будує, спираючись на рефлексивний аналіз. Педагог-новатор – людина прогресивна, яка відчуває нові життєві тенденції, тримає руку на пульсі часу, добре орієнтується у пріоритетах сучасності, спрямована на майбутнє. Він – не формаліст, ставиться до своєї роботи як до мистецтва, що робить змістовним його життя, дає задоволення та радість, надихає на подальші відкриття.

Педагогічна позиція педагога-творця виявляється в тому, що він свої взаємини будує на принципах співробітництва, співтворчості, взаємоповаги, взаємної довіри, доброзичливості. За цілковитого розуміння педагогом дитини як суб'єкта самоперетворення, реакція педагога на його справи та вчинки найчастіше спрямована на максимальну реалізацію нею своїх здібностей, на виявлення його найкращих рис свого характеру.

Варто зауважити, що вихователі, педагоги, які досягають вищого, новаторського рівня педагогічної майстерності сприймають свою професію як хобі й отримують від неї задоволення. Це є достатньо ґрунтовним аргументом саморозвитку для кожного педагога.

І все ж, щоб відповідати вимогам своєї професії й гарантувати високу якість навчально-виховного процесу, педагогу необхідно щиро прагнути стати професіоналом своєї справи, досягти вершин педагогічної майстерності.

Стимулом до «руху нагору» може стати дещо прагматичний вислів А.С.Макаренка: «Наші діти – це майбутні громадяни нашої країни і громадяни світу... Наші діти – це наша старість. Правильне виховання – це наша щаслива старість, погане виховання – це наше майбутнє горе, це наші сльози, це – наша провина перед іншими людьми, перед усією країною».

Література

1. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За ред. І. А. Зязюна. — К.: Вища шк. , 1997. — 349 с.
2. Макаренко, А. С. Педагогическая поэма / А. С. Макаренко. – М.: ИТРК, 2003. – 736 с., ил.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад. Школа, 1976.
4. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям. Рождение гражданина. Письмо к отцу. / В. А. Сухомлинський. – К.: Рад.школа, 1985. – С. 17-137.